

KRŠENJE PRAVA OKRIVLJENIKA I OSUĐENIKA U INDIJI

Sudipto Roy

Department of Criminology,

Indiana State University, Terre Haute, IN 47809

Sažetak:

Premda se zaštita "prava" okrivljenih i osuđenih u svjetskoj kaznenopravnoj praksi¹ i dalje razvija, u nekim se zemljama na, u ovom ili onom obliku, i dalje krše. U kolonijalnoj Indiji, Vlada je 1872. donijela Zakon o dokazima² te Zakonik o kaznenom postupku³ 1898. Potonji je 1973. dopunjen uvođenjem važnih odredbi sadržanih u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima iz 1948 te Međunarodnoj povelji o građanskim i političkim pravima iz 1966. Također, nekoliko članaka indijskog Ustava i par zakona jamče zaštitu prava okrivljenih i osuđenih u provođenju kaznenog prava. U ovom radu autor kritički sagledava provedbu tih jamstava. Unatoč proceduralnim osiguranjima, predstavljeni podaci ukazuju na strahovito kršenje prava okrivljenika i osuđenika koje prevladava u Indiji.

Ključne riječi: Indija, prava okrivljenih, prava osuđenih

UVOD

Koncept zaštite prava ljudi okrivljenih da su počinili zločin i prava zatvorenika u kaznenopravnoj praksi stalno se mijenja i razvija. Nekoć davno, u nedostatku formalnog kaznenopravnog aparata, okrivljenik je smatran grešnikom, a zločin izjednačen s grijehom - ogrješenjem o Božju volju, (Pfohl, 1985). Stoga se na počinitelja zločina gledalo kao na grešnika koji za sebe ne može tražiti nikakva prava. Premda su korjenite izmjene pravila po pitanju okrivljenikova prava na samoobranu uvedene već u srednjem vijeku, novo je značenje usklađeno s pogledom na ljudska prava u primjeni kaznenog prava tek 1948. Općom deklaracijom o ljudskim pravima. Obrana prava okrivljenih i osuđenih zatvorenika počela se prepoznavati kao punopravni cilj međunarodnih i nacionalnih zajednica. Značajne odredbe Međunarodne povelje postupno su prihvaćene u zakonodavnim sustavima zemalja običajnog prava, kao i u ostalim zemljama svijeta, dok su pojedini dijelovi Opće deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. dodatno osnaženi usvajanjem Međunarodne povelje o građan-

skim i političkim pravima 1966. (Batra, 1989).

Unatoč prihvaćanju zaštitnih odredbi o ljudskim pravima, (kako je to ranije sadržano u dvjema Međunarodnim poveljama i zakonodavnom pravu većine zemalja svijeta), prava okrivljenih i osuđenih prijestupnika u zatvoru još uvijek se krše u kaznenopravnoj praksi mnogih zemalja širom svijeta.

U ovom radu, težište je na Indiji. Indija ima dugotrajnu parlamentarnu demokraciju, slobodu tiska, policiju pod kontrolom građanstva, neovisno sudstvo te aktivne političke i građanske organizacije. Nemale zlouporabe prava osoba optuženih da su počinile kazneno djelo (u postupku, zadržani u policijskom pritvoru), te prava osuđenika - zatvorenika, i dalje su uobičajena pojava u indijskoj kaznenopravnoj praksi, unatoč zaštite tih prava kroz brojne stavke Ustava i zakone. Imajući u vidu širinu područja primjene kaznenog prava u Indiji, cilj je ovog rada kritički procijeniti sljedeća dva aspekta: fizičko nasilje nad osumnjičenicima zadržanim u policijskom pritvoru te prava zatvorenika.

1 Administration of criminal justice

2 Indian Evidence Act, 1872

3 Indian Code of Criminal Procedure, 1989

Počinjemo kratkim pregledom prilika u kojima se razvijao indijski Zakonik o kaznenom postupku⁴. Zatim iznosimo kritički osvrt na fizičko nasilje nad osuđenima zadržanim u policijskom pritvoru. Slijedi prikaz situacije na području prava zatvorenika. Na kraju izvodimo zaključak temeljen na stvarnim činjenicama razmatranim u prethodnim dijelovima rada.

KRATKI PRIKAZ RAZVOJA INDIJSKOG ZAKONIKA O KAZNENOM POSTUPKU

Indija je profana zemlja. Koncept kaznenog prava u Indiji stoljećima se razvijao pod utjecajem različitih drevnih religijskih vjerovanja. Na primjer, prema hinduskoj pravnoj znanosti kazneno pravo se provodi u skladu sa društveno-religijskim doktrinama proizašlim iz Vedskih spisa kao što su Srutis, Smritis, Puranas, Nibandh i Granthas. Sudsku praksu obavljaju seoska vijeća (sastavljena od seoskih staraca i voda/starješina) ili kraljevi osobno. Hinduska doktrina u kaznenopravnoj praksi, kako u Vedskim i poslijevedskim zajednicama, tako i u kraljevstvima, uglavnom je potpuno ignorirala prava okrivljenika koji nije raspolagao ikakvim pravima, (Chakraborti, 1996). Drugim riječima, jednom okrivljen kao počinitelj kaznenog djela, pojedinac bi izgubio sva prava koja je imao prije izricanja presude.

Sljedeći primjer dolazi iz muslimanskog koncepta kaznenog prava, temeljenog na zapisima i postulatima Kur'ana. Muslimanska filozofija kaznenog prava okrivljenika tretira kao grešnika, a grešnika se mora društveno deprivirati (Mehraj-Ud-Din, 1985).

Britanskom su vladavinom u Indiji nastupile značajne promjene u kaznenopravnoj praksi. Za gotovo dvostoljetne vladavine, (od 1757. do 1947.) Britanci su preobrazili Indiju u jednu državu. Tijekom ova dva stoljeća britansko je običajno pravo postupno nadvladalo indijski zakonski sustav, čvrsto se ukorijenivši u sudsku praksu i primjenu kaznenog prava na cijelom indijskom potkontinentu. U drugoj polovini prošlog stoljeća, indijsko se zakonodavstvo iznenada našlo preplavljeno nekontroliranim mnoštvom zakonskih propisa. Zakonik o kaznenom postupku⁵ prvi je put napisan 1860, da bi između 1869. i 1898. pretrpio mnoge opozive i izmjene. Zakonik je konačno sastavljen 1898, ali su nakon nezavisnosti Indije unesene neke izmjene. Konačna verzija Zakonika o kaznenom postupku dovršena je 1973. (Dutta, 1990).

U okviru Međunarodne povelje o ljudskim pravima, od zemalja različitih religijskih, ideoloških

ili kulturnih tradicija, traži se međusobna suradnja u implementaciji općih svjetskih standarda ljudskih prava. U više je navrata Glavna skupština Ujedinjenih naroda istaknula kako niti jednoj zemlji ne smije biti dopušteno nepoštovanje osnovnih i zajamčenih prava kao što su pravo na život, sloboda od fizičkog nasilja te pravo na pošteno suđenje. Odstupanje od tih općih standarda nije prihvatljivo ni u slučajevima kad je isto dopušteno prema nacionalnim ili vjerskim zakonima. Unatoč prihvaćanju ovakvih temeljnih garancija na međunarodnoj i nacionalnoj razini, na 41. sjednici Povjerenstva za ljudska prava Ujedinjenih naroda (održanoj u Ženevi, ožujka 1985.), otkriveno je masovno kršenje ljudskih prava osoba protiv kojih je pokrenut krivični postupak u najmanje 85 zemalja (Dhagamwar, 1993).

Indija je članica Ujedinjenih naroda. Važan element Opće povelje o ljudskim pravima iz 1948. te Međunarodne povelje o građanskim i političkim pravima iz 1966. unesen je i u indijski Zakonik o kaznenom postupku iz 1973. Teoretski, poštivanje prava okrivljenih i osuđenih u indijskom je kaznenopravnom sustavu zajamčeno kroz nekoliko ustavnih odredbi te odredbi sadržanih u indijskom Zakoniku o kaznenom postupku iz 1973. U indijskom Ustavu neke važnije garancije zajamčene su u Članku 20, 21, 22, 39(A) i dr. Ustava. Prema njima svim građanima zajamčeno je pravo na život ili osobnu slobodu te slobodu od fizičkog zlostavljanja (što određuje službeno osoblje kaznenopravnog aparata). Uz to, 1978. Vrhovni je sud u Članku 21. propisao zakonski postupak (Venugopal Rao, 1991). Zapravo je riječ o tome da temeljna prava okrivljenih i optuženih sadržana u Ustavu valja ostvariti putem propisanog zakonskog postupka, dakle Zakona o kaznenom postupku iz 1973. kojim je zajamčeno poštivanje ovih prava u duhu Ustava (Venugopal Rao, 1991). Pa ipak, neugodna je činjenica kako se ova, premda zajamčena prava prava okrivljenih i osuđenih i dalje krše, čak i u našem desetljeću.

FIZIČKO NASILJE U POLICIJSKOM PRITVORU

Policijajac smije uhititi osumnjičenu/okrivljenu osobu s nalogom za uhićenje ili bez njega, (prema Članku 41. indijskog Zakona o kaznenom postupku iz 1973.). Po uhićenju okrivljeni se privodi u policijski pritvor. Premda zadržan u policijskom pritvoru, sukladno Zakonu, okrivljenik ne smije ostati u pritvoru duže od 24 sata (Članak 57. indijskog Zakona o kaznenom postupku, 1973) bez sudskog saslušanja. Ovo se pravo okrivljenika gotovo u pravilu krši, uprkos činjenici da na tom stupnju

4 Indian Code of Criminal Procedure

5 Code of Criminal Procedure

kaznenog postupka okrivljeniku još nije stvarno dokazana krivnja za počinjeno kazneno djelo. Ustvari, osobe osumnjičene za izvršenje kaznenog djela općeg kriminaliteta najčešće provedu nekoliko mjeseci u policijskom pritvoru, a ponekad i više od godinu dana (Dhagamwar, 1993).

Okrivljenik zadržan u policijskom pritvoru ima pravo o svom uhićenju i mjestu pritvora odmah izvijestiti prijatelja, rodaka ili bilo koju drugu sebi blisku osobu (Dhagamwar, 1993). Ovu je odluku Vrhovni sud donio 1980. u slučaju *Joginder Singh protiv države Uttar Pradesh*. Kako god bilo, ovo pravo okrivljenika zadržanog u policijskom pritvoru redovito krše policajci u postaji.

Tijekom policijskog pritvora okrivljenici su predmet fizičkog zlostavljanja u rukama policijskog osoblja, premda Zakon zabranjuje mučenje, a silom iznudena priznanja neprihvatljiva su na sudu (prema indijskom Zakonu o dokazima iz 1872.). Nadalje, fizičko zlostavljanje optuženih i osuđenih zabranjeno je po indijskom Zakonu, prema Člancima 330. i 331. indijskog Kaznenog zakona⁶ (Dhagamwar, 1993). Svejedno, valjani dokazi upućuju na mučenja u pritvoru kao uobičajenu praksu širom Indije te na čestu primjenu sile tijekom policijskih ispitivanja (U.S. Department of State, 1966). Zlostavljanje/nasilje u pritvoru duboko je ukorijenjeno u policijskoj praksi, a o prevladavajućoj praksi uporabe sile nad okrivljenikom u pritvoru svjedoče i brojni smrtni slučajevi iz pritvora.

Unatoč neumornoj kampanji Nacionalnog povjerenstva za ljudska prava i kaznenog zakonodavstva protiv policijske brutalnosti i nepoštivanja zakona, nacionalni fenomen smrti u pritvoru sve češće izlazi na svjetlo dana. Tako su na primjer, učestale prijave nasilja tijekom pritvora u Zapadnom Bengalu odnedavno postale osjetljivo političko pitanje koje ne služi na čast ljevičarskoj vladi na vlasti. Od dolaska ljevičarske koalicije na vlast 1977. smrtni danak u pritvoru dosegao je brojku od 220 (do srpnja 1995.) te ostavio ljagu na njihovoj vladavini (The Hindu, 11. kolovoza, 1995.). Izvještaji otkrivaju kako je od travnja 1994. do svibnja 1995. od 108 smrtnih slučajeva u pritvoru u Indiji, njih 30 nastupilo u Zapadnom Bengalu. To je objelodanjeno 18. srpnja 1995. u pismu što ga je sudac Ranganath Mishre, tada Predsjedavajući Nacionalnog povjerenstva za ljudska prava, uputio zapadnobengalskom premijeru. Premda se godišnji izvještaj Nacionalnog povjerenstva za ljudska prava za 1995-96. temelji na podacima iz perioda siječanj 1994 - ožujak 1996, u njemu se kaže kako je broj smrtnih slučajeva u pritvoru u Zapadnom Bengalu znatno smanjen. Navedeno donekle opovrgavaju nedavni događaji (deset smrti tijekom pritvora u Zapadnom Bengalu kroz period siječanj-srpanj 1997), ukazujući na nastavljanje raširene prakse ("The Telegraph", 6. kolovoza 1997.).

Takoder, ovi podaci pokazuju kako ni vlada ljevičarskog režima nije u stanju provesti veće reforme i disciplinu u policijskom tretmanu ljudi okrivljenih da su počinili kazneno djelo. Dok je zapadnobengalski premijer nedvosmisleno osudio brutalnost policije, neuvjerljiva je izjava državne Vlade kako se smrt osobe pod istragom u policijskom pritvoru ne može smatrati "smrću u pritvoru" ("The Hindu", 11. kolovoz. 1995.).

Ostali slučajevi smrti u pritvoru u Indiji jednako su alarmantni. Tijekom perioda 1979-80. 30 muškaraca i dječaka osljepljeno je u policijskom pritvoru u Bhagalpuru (država Bihar) ("Amnesty International News Service", 14. kolovoza 1997.). Samo u Delhiju, tijekom 1995. zabilježena su 34 slučaja (The Hindu, 11. kolovoz 1995.). Drugi takav slučaj dolazi iz države Gujarat, gdje je 10 veljače 1997. policijsko osoblje pritvora u Rajkotu oslijepilo sedmoricu okrivljenih (Amnesty International News Service, 14. kolovoz 1997.). Ostale prijave fizičkog zlostavljanja okrivljenika od strane policije dolaze iz država poput Karnatke, Maharashtre Madhya Pradesh, Jammu i Kashmir te Punjaba. "Činjenica da se ova brutalna policijska praksa nastavlja, unatoč tome što su prava i njihova zaštita zajamčeni indijskim Ustavom i kaznenim pravom, svjedoči o daljnjoj snazi problema nasilja u policijskom pritvoru" ("Amnesty International News Service", 14. veljače 1997.). Svjedočanstva o postupanju policije s okrivljenicima u pritvoru zaprepašuju uvijek budan tisak i kampanje pokreta za građanska prava. Zvjerska mučenja i primjena metoda trećeg stupnja još se uvijek koriste za iznudu priznanja u krupnim slučajevima kršenja Ustavom zajamčenih prava. Nemar kako Savezne vlade, tako i Vlada federalnih jedinica u pitanjima zaštite ovih prava, u velikoj mjeri doprinose nastavljanju brutalnosti policije.

Nacionalno Povjerenstvo za ljudska prava predložilo je Indiji potpisivanje Međunarodne Povelje protiv mučenja i drugih oblika okrutnog, neljudskog i ponižavajućeg tretmana ili kazne. Po njihovu mišljenju, Indiji je bolje da spriječi slučajeve nasilja u policijskom pritvoru nego da *post festum* poduzima sankcijske mjere. U svrhu prevencije takvih incidenata trebala bi poslužiti i preporuka indijskog Zakonodavnog povjerenstva, iznesena u njihovu izvještaju br. 113, od 29. srpnja 1985. kao osvrt Vrhovnog suda. Povjerenstvo je predložilo dopunu indijskog Zakona o dokazima iz 1872. Člankom 114b kako bi se uveli protuargumenti po kojima ozljede okrivljenika zadobivene u policijskom pritvoru valja smatrati nanesenima od strane policijskog osoblja zaduženog za pritvor ("The Telegraph", 6. kolovoza, 1997.). Time bi se stalo na put policijskom primjeni nasilja. Nacionalno povjerenstvo za ljudska prava podržava preporuku indijskog Zakonodavnog povjerenstva (iz

1988.) prema kojoj Članak 197. indijskog Zakona o kaznenom postupku iz 1973. valja dopuniti na način da se pokaže nužnost vladinog sankcioniranja i kaznenog gonjenja policijskog osoblja kada je u pitanju *prima facie* slučaj nasilja u pritvoru utvrđen tijekom sudske istrage.

PRAVA OKRIVLJENIKA / ZATVORENIKA

U Indiji zatvorenici nisu podijeljeni prema vrsti počinjenog kaznenog djela zbog kojeg su osuđeni i u zatvoru. Svrstani su prema društvenom ugledu. Uopćeno gledano, postoje tri kategorije zatvorenika: "C" klasu zatvorenika čine obični kriminalci i oni su dno zavoreničke ljestvice te je za njih uobičajeno je korištenje lisica i okova (U. S. Department of State, 1996); Zatvorenici "B" klase - ljudi barem srednje stručne spreme i porezni obveznici - žive u znatno boljim uvjetima; Zatvorenici "A" klase su istaknute osobe po mišljenju Vlade te su im osigurane privatne sobe, posjete, adekvatna hrana (koju mogu donositi i članovi njihove obitelji), medicinska skrb i rekreativni sadržaji. Ovi su zatvorenici obično smješteni u gostinskim objektima Vlade (U. S. Department of State, 1996).

Premda Indija nije suočena s problemom prenapučenosti zatvora, zatvori u velikim okruzima ipak su često pretrpani, veliki broj osoba dijeli istu ćeliju ("C" klase zatvorenika) ili čekaju nastavak odnosno ponovno suđenje (Zvekic, 1994). Tako iz parlamentarnog izvještaja Ministra unutarnjih poslova za 1994. saznajemo podatak da je zatvor Tihar Jail u New Delhiju (kojeg mnogi drže najbolje organiziranim indijskim zatvorom) imao 8500 zatvorenika - u uvjetima predviđenim za oko 6000 (U. S. Department of State, 1996). Loši uvjeti zatvorskih ćelija za zatvorenike "C" klase podrazumijevaju neadekvatnu zdravstvenu zaštitu i jednako takve rekreativne sadržaje. Nadalje, zatvorska uprava loše postupa sa zatvorenicima. Vrhovni je sud donio odluku o humaniziranju zatvorskih uvjeta u smislu ukidanja okova, lisica, samica i fizičkog nasilja (Venugopal Rao, 1991).

Vrhovni sud smatra okivanje zatvorenika mučenjem, okrutnim i ponižavajućim postupkom prema Članku 5. Opće Deklaracije o ljudskim pravima. Prema Sudu riječ je o neljudskom i prostačkom postupku kojim se zatvorenicima nanosi psihička i fizička bol. Okovi su neopravdani osim u slučajevima zatvorenika za koje postoji sumnja da će pokušati bijeg ili je na koji drugi način opasan i u očaju sklon nauditi drugima. Osim u navedenim slučajevima, zatvorenika se ne smije okivati. Kako bi spriječili zlouporabu moći zatvorske uprave, Sud je u slučaju *Sunil Batra protiv Uprave Delhija* (A.I.R. 1978 S.C. 1175) propisao nekoliko mjera zaštite: 1) ako je okivanje apsolutno je nužno; 2) razlozi moraju biti zabilježeni; 3)

osnovni uvjeti opasnosti moraju biti dobro obrazloženi; 4) okovi moraju biti skinuti čim se za to pruži prilika; 5) treba podnositi dnevne izvještaje o nužnosti okova, te 6) držanje zatvorenika u okovima duže od 24 sata smatra se protuzakonitim ukoliko to nisu odredili okružni povjerenik ili sudac (Bhatnagar, 1990).

U slučaju *Prem Shankar protiv Uprave Delhija* (A.I.R. 1980 S.C. 1525) Vrhovni je sud ispitao problem upotrebe lisica na zatvoreniku tijekom njegova transporta od zatvora do suda. Sud je zaključio kako zatvorenik treba ostati u liscama samo kada postoji jasan dokaz da će pokušati bijeg. Ukoliko je nužno staviti zatvoreniku lisice, policija mora podnijeti izvještaj o razlozima, koje onda mora predočiti sudu pred kojeg se zatvorenik dovedi, kako bi se dobilo njegovo odobrenje. Prema sudskoj presudi odlučujući je faktor očite opasnosti od mogućeg bijega te izmicanje policijskoj kontroli. Stoga treba predstaviti jasan materijal, a ne puke pretpostavke, zapisnike, razloge, te sudsko mišljenje i sažetak saslušanja, kao i upute suda za trajanja slučaja. S iznimkom slučajeva u kojima ponestane drugih razumnih načina sprečavanja bijega, Sud podupire odluku po kojoj držanje zatvorenika u liscama predstavlja povredu njegovih prava prema Članku 14 i 21 Ustava.

Izricanje kazne poput samice ili teškog rada, ili ukidanja nužnih pogodnosti zbog neprimjerenog ponašanja zatvorenika za vrijeme pritvora, moguće je jedino ukoliko su prethodno razmotrene sve klauzule kojima se štite prava okrivljenika i osuđenika. Vrhovni je sud donio ovu odluku u slučaju *Batra protiv Uprave Delhija* (A.I.R. 1980 S.C. 1579). U Indiji samica se zatvoreniku izriče kao disciplinska sankcija za kršenje pravilnika zatvora ili je sud dodjeljuje osuđenima na smrt prije izvršenja smrtno kazne (Mehraj-Ud-Din, 1985). U prvom slučaju valja postupati u skladu s ranije navedenim mjerama zaštite prava osuđenika/zatvorenika (tj. samica kao neupitno potrebna mjera, razlozi su zabilježeni, dobro su utemeljeni argumenti koji govore o opasnosti koju zatvorenik predstavlja za okolinu proučeni su sudski spisi itd), koje smo spomenuli u slučaju *Sunil Batra*, gdje su kaznenu mjeru izrekle zatvorske vlasti. U slučajevima kad samica prethodi izvršenju smrtno kazne nad osuđenima na smrt, Sud je nije smatrao neustavnom po Članku 21, ali je unio određene zahtjeve koji ublažuju rigoroznost samice. Prvo, zatvorenik osuđen na smrt smije u samici proboraviti samo od sumraka do zore. Drugo, takvi zatvorenici moraju biti pod 24-satnim nadzorom čuvara. Osim ovih dvaju ograničenja, zatvorenicima se ne smije zaniijekati niti jedna od pogodnosti kakve su npr. igre, novine, knjige, kretanje uokolo (osim od sumraka do zore), primanje posjeta, koje su u nadležnosti zatvorske uprave (Mehraj-Ud-Din, 1985).

Osuđeni zatvorenici objekt su psihičkog zlostavljanja osoblja pritvora i kaznenih ustanova,

čim netko od njih procijeni zatvorenikovo ponašanje kao 'nedisciplinu'. Niti jedan član indijskog Ustava ili ma kojeg statuta osoblju ne daje ovlasti da zlostavlja zatvorenike. Prije se može reći kako i Ustav i zakoni jamče slobodu od fizičkog zlostavljanja osuđenih zatvorenika. Ovo se pravo zatvorenika često krši tijekom pritvora, što nerijetko dovodi do invaliditeta pa čak i smrti, uz to što predstavlja povredu ostalih ljudskih prava ("The Economic Times", 12. kolovoza 1997.).

Zatvorska praksa u zatvorima namijenjenim zatvorenicima "C" klase iznimno je neugodna, počevši od samih fizičkih uvjeta koji su uspostavljeni u ustanovi. Te ustanove nemaju osiguranu primjerenu zdravstvenu zaštitu, rekreativne sadržaje, zanatske tečajeve i obrazovne programe. Povrh svega, u tretmanu "C" klase zatvorenika zatvorsko osoblje svojevrijedno krši osuđenička ustavna i statutarna prava. Zaštitne klauzule tih prava garantiraju osuđenim zatvorenicima pravo protiv okrutnog, neljudskog i ponižavajućeg tretmana ili kazne. Ipak, upravo zatvorska uprava krši prava zatvorenika.

ZAKLJUČAK

U kolonijalnom periodu Britanci su u Indiji uveli indijski Zakon o dokazima, (1872) te indijski Zakonik o kaznenom postupku (1898). Prvi se i dalje primjenjuje, dok je potonjeg indijska Vlada dopunila 1973. Kao članica Ujedinjenih naroda, Indija je preuzela mnoge važne elemente sadržane u Očoj deklaraciji o ljudskim pravima iz 1948 te Međunarodne povelje o građanskim i političkim slobodama iz 1966. i uvrstila ih u dopunjeno izdanje Zakonika o kaznenom postupku iz 1973. Također, indijskim su Ustavom zajamčena prava i zaštite okrivljenih i osuđenih (npr. pravo na život i osobne slobode, slobodu od fizičkog zlostavljanja, slobodu od okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg tretmana/kazne itd). To je učinjeno kroz nekoliko zakona. Štoviše, 1978. indijski je Vrhovni sud u Članku 21 Ustava uveo zakonski postupak (za okrivljene i osuđene). Indijski Zakon o dokazima iz 1872. zabranjuje mučenje, a priznanje iznudeno fizičkim zlostavljanjem smatra neprihvatljivim u sudskom procesu protiv okrivljenika. Mučenje okrivljenika zabranjeno je i po stavku 330. i 331. indijskog Kaznenog zakona. Sve ove odredbe vanjskom promatraču izgledaju kao da su prava okrivljenih i osuđenih u indijskoj kaznenopravnoj praksi itekako čvrsto ukorijenjena.

Svrha je ovog rada bila predstaviti kritički pogled na fizičko nasilje kojem su izloženi okrivljeni i osuđeni zadržani u policijskom pritvoru te dati pregled situacije u kojoj se nalaze prava osuđenih

zatvorenika. Podaci s ovih stranica svjedoče da upravo policija i osoblje te upravni organi krše prava okrivljenih i osuđenih tijekom pritvora i izdržavanja zatvorske kazne, premda su ona zajamčena indijskim Ustavom i zakonima. Situacija u kojoj se nalaze je sramotno jednaka za obične prijestupnike.

Indijski policijski, ali i zatvorski sustav grcaju u problemima već preko stotinu godina. Naslijede britanske vladavine - fizičko zlostavljanje okrivljenih (zadržanih u policijskom pritvoru) i osuđenih i zatvorenih prijestupnika - još uvijek prevladava u kaznenim ustanovama i pritvorima. Ponekad praćenje problema vodi do policije i uprave pritvora koji su često brojčano reducirani na šačicu političkih uglednika koja bezočno koristi ove vlasti/ustanove za ostvarivanje vlastitih političkih ciljeva. Dodamo li tome prevladajući političko-kriminalni nexus, uloga je uprave neizbježno poprimila brutalan sjaj, što je potpuno suprotno onome što se očekuje od demokracije. Predanost kaznenopravnih vlasti temeljnim principima vladavine zakona trebala bi biti neupitna i beskompromisna. Zadatak osoblja zaposlenog u ovim dvjema arenama trebao bi biti odvojen od uplita političkih tijela. Ovdje je značajno spomenuti preporuku Nacionalnog policijskog povjerenstva⁷ od prije nekih dvadesetak godina, u kojem se traži stvaranje zakonskog mehanizma kontrole i supervizije, te Povjerenstva za državnu sigurnost⁸ koje bi osiguralo jasnu primjenu i provedbu zakona.

S druge strane, riječ je o tome da se nasilje u policijskom pritvoru i kaznenim ustanovama iskorišteni putem edukacije i treninga. "Kultura" (policije i uprave kaznenih ustanova) cinizma i brutalnosti može se protumačiti kao odraz nemoći i neuspješnog obavljanja zadataka bez uplitanja političkih tijela. Obzirom na strahovite povrede prava okrivljenika od strane policije te prava osuđenika od strane osoblja kaznene ustanove, riječ je zapravo o kulminirajućem nezadovoljstvu jednim očito invalidnim kaznenopravnim sustavom. Logično je da treba pristupiti sistematskom ispravljaju nedostataka. "Kulturu" treba korjenito transformirati putem promjena ponašanja i korektivnih strategija kako bi osoblje policije i kaznenih ustanova razvilo zdravo poštovanje ljudskog dostojanstva i temeljnih prava, dosljedno ideji demokracije i vladavine zakona.

Činjenica je da najveći dio sadržaja preporuke Nacionalnog povjerenstva za ljudska prava iz 1990. na neki način ponavlja ono što su tijela poput Nacionalnog policijskog povjerenstva naglasila godinama ranije. Nacionalno povjerenstvo za ljudska prava je, na ponudu da provjeri nasilje u pritvoru i kršenje prava zatvorenika, odgovorilo odlukom da

7 National Police Commission

8 State Security Commissions

svoje istražitelje pošalje u posjet policijskim pritvorima i zatvorima diljem zemlje ("The Economic", 12. kolovoza 1977.). Članak 12c Zakona o zaštiti ljudskih prava⁹ ovlašćuje Povjerenstvo da posjeti, pod pokroviteljstvom državne Vlade, bilo koju ustanovu gdje se okrivljeni i/ili osuđeni zadržavaju ili smještaju na tretman i/ili preodgoj, a u cilju stjecanja uvida u situaciju zatvorenika. Naime, Nacionalno povjerenstvo za ljudska prava može i samo posjetiti ove ustanove te naknadno upozoriti Vladu na zatvorske uvjete te tražiti reforme. Ali o Središnjem uredu ovisi provedba bilo koje promjene ili reforme. Središnji je ured odobrio nekoliko izmjena u indijskom Kaznenom Zakonu i Zakonu o kaznenom postupku 1995. kako bi provjerio kršenja prava okrivljenih i osuđenih. Ove izmjene još su uvijek u stadiju odobravanja i ništa nije učinjeno glede preporuka Nacionalnog povjerenstva za ljudska prava ("The Telegraph", 6. kolovoza, 1997.). Prema Članku 253 Ustava, Savezna vlada može teorijski potpisati prijedlog zakona kako bi stala na kraj kršenju prava okrivljenih i osuđenih, ali takva politika zahtijeva Vladu koja zna što želi i kako to postići. Obzirom na postojeći politički scenario, malo je vjerojatno da će se takvo što Indiji dogoditi u skorijoj budućnosti. Prva će imati toliko značenja koliko će se odgovarajuće ustanove pobrinuti da ih zaštite i provedu. Ili, riječima dr. Ambekara, jednog od utemeljiteja indijskog Ustava, "Pravni lijekovi čine prava stvarnima. Ako nema pravnog lijeka, nema ni prava kao takvog" (citirano u "Venugopal Rao", 1991:91).

LITERATURA

1. A.I.R. (1978): ALL INDIA REPORTS - Sunil Batra v. Delhi Administration SC 1175. Government of India Printing Office, New Delhi.
2. A.I.R. (1980): ALL INDIA REPORTS - Pram Shankar v. Delhi Administration SC 1525. Government of India Printing Office, New Delhi.
3. A.I.R. (1980): ALL INDIA REPORTS - Sunil Batra v. Delhi Administration SC 1579. Government of India Printing Office, New Delhi.
4. Amnesty International News Service (1997): India: Blinding of Seven Detainees Points to
5. Urgent Need to Eradicate Torture. Amnesty International, International Secretariat, London.
6. Batra, M. (1989): Protection of Human Rights in Criminal Justice Administration. Deep and Deep Publications, New Delhi.
7. Bhatnagar, R. R. (1990): Crimes in India: Problems and Policy. South Asia Books, New Delhi.
8. Chakraborti, H. (1996): Criminal Justice in Ancient India. South Asia Books, New Delhi.
9. Dhagamwar, V. (1993): Law, Power, and Justice: The Protection of Personal Rights in the Indian Penal Code. Sage Publications, New Delhi.
10. Dutta, N. K. (1990): Origin and Development of Criminal Justice in India. South Asia Books, New Delhi.
11. Mehraj-Ud-Din, Mir (1985): Crime and Criminal Justice System in India. Asia Books Corporation, New Delhi.
12. Pfohl, Stephen (1985): Images of Deviance and Social Control. McGraw-Hill, New York.
13. The Economic Times (1997): NHRC Teams to Visit Lock-Ups to Check Custodial Violence, August 12, 1997. Mumbai, India.
14. The Hindu (1995): Custodial Violence and Human Rights, August 11, 1995, Chennai, India.
15. The Telegraph (1997): Take the Law into Custody, August 6, 1997. Calcutta, India.
16. U.S. Department of State (1996): India Human Rights Practices, 1995. U.S. Government Printing Office, Washington, DC.
17. Venugopal Rao, S. (1991): Criminal Justice: Problems and Perspectives in India. Advent Books Division, New York.
18. Zvekic, Ugljesa (1994): Alternatives to Imprisonment in Comparative Perspective. Nelson-Hall Publishers, Chicago.